

УДК 378

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ АСПІРАНТУРИ

О. Тоцька

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
Економічний факультет, кафедра фінансів і кредиту
вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, 43021*

Розроблено перспективний (на три роки) план роботи аспіранта, який навчається з відривом від виробництва. Побудована модель прийняття рішення щодо його атестації науковим керівником та кафедрою.

Ключові слова: аспірантура, аспірант, перспективний план, модель, дерево рішень.

Постановка наукової проблеми та її значення. Процес управління діяльністю вищого навчального закладу (ВНЗ) чи будь-якого його структурного підрозділу, зокрема відділу аспірантури, полягає у виконанні таких управлінських функцій, як аналіз, облік, планування, прогнозування, контроль і регулювання. Звідси випливає, що ефективність роботи відділу аспірантури залежить від того, наскільки ефективно здійснюється кожна окрема управлінська функція, і чи здійснюється вона взагалі. Оскільки аспірантура за своєю суттю є кузницею наукових кадрів, то саме від її роботи великою мірою залежить достатнє забезпечення вишу педагогічними працівниками з науковими ступенями. Але, на жаль, ефективність діяльності таких підрозділів вищої школи не завжди висока. Саме тому актуальними є наукові дослідження, які пропонують шляхи підвищення ефективності процесу управління діяльністю аспірантури зокрема чи вищого навчального закладу загалом.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Українську наукову думку у сфері дослідження різних аспектів діяльності освітянських установ збагатили такі вітчизняні науковці, як А. А. Антохов, Ю. Ю. Бенедик, Т. М. Боголіб, О. В. Босак, Н. І. Вацик, Н. В. Волкова, Ю. В. Мокіна, Г. В. Пашенко, Л. К. Семів, Р. А. Семів, Ю. В. Шамарін, Л. М. Яременко [1–11] та ін. Зокрема, вони аналізували ринок освітніх послуг у світлі класичного та новітніх підходів до дослідження [1], стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні [2], систему і методи фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності ВНЗ [3], фактори конкурентоспроможності ВНЗ у системі формування економіки знань [4], розглядали контроль як необхідну складову управління госпрозрахунковою діяльністю ВНЗ [5], ефективність використання коштів ВНЗ [6], вплив вищої освіти на формування людського капіталу в умовах переходу до економіки знань [7], казначейське обслуговування навчальних закладів [8], будували математичні моделі в системах управління ефективністю діяльності професорсько-

викладацького складу ВНЗ [9], проводили моделювання процесів кредитування освітніх послуг [10], системи управління господарчою діяльністю державного ВНЗ [11].

Мета та завдання статті. Метою цієї статті є визначення шляхів підвищення ефективності процесу управління діяльністю відділу аспірантури за допомогою перспективного планування роботи аспірантів та їхніх наукових керівників. Для її реалізації потрібно розв'язати такі завдання:

сформулювати перспективний (на три роки) план роботи аспіранта, який навчається з відривом від виробництва;

побудувати модель прийняття рішення щодо його атестації науковим керівником та кафедрою.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За період навчання в аспірантурі перед аспірантами ставляться такі вимоги: 1) відвідувати навчальні заняття; 2) пройти педагогічну практику; 3) скласти заліки та кандидатські іспити; 4) написати та захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук; 5) провести апробацію матеріалів дослідження на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах тощо; 6) опублікувати основні наукові і прикладні результати роботи у фахових наукових виданнях, перелік яких затверджує ВАК України.

Але за три (для тих, хто навчається з відривом від виробництва) роки, якими обмежується навчання в аспірантурі, виконати усі вимоги вдається далеко не кожному. Частково це пов'язано з невмінням чи небажанням аспірантів самостійно організувати свої наукові пошуки, поєднанням ними навчання в аспірантурі із працевлаштуванням; частково – із слабким контролем чи відсутністю такого контролю зі сторони наукового керівника.

Тому вважаємо за доцільне розробити для аспірантів чіткий план дій на три роки перебування в аспірантурі, який би націлював їх на подальшу ефективну роботу; а для їхніх наукових керівників та кафедр – модель прийняття рішення при атестації дисертантів.

Під час навчання в аспірантурі аспіранти керуються індивідуальним навчальним планом роботи, який заповнюється щорічно. У ньому відображається інформація про заплановані види робіт на семестр чи рік: здача заліків та іспитів, написання розділів (підрозділів) дисертації, публікація наукових праць. По закінченні цього періоду в індивідуальному плані роботи робляться відмітки про виконання чи невиконання запланованих заходів. Вони робляться на підставі звіту аспіранта про виконану роботу. На даний час процедура звітування аспірантів виглядає таким чином (див. рис. 1).

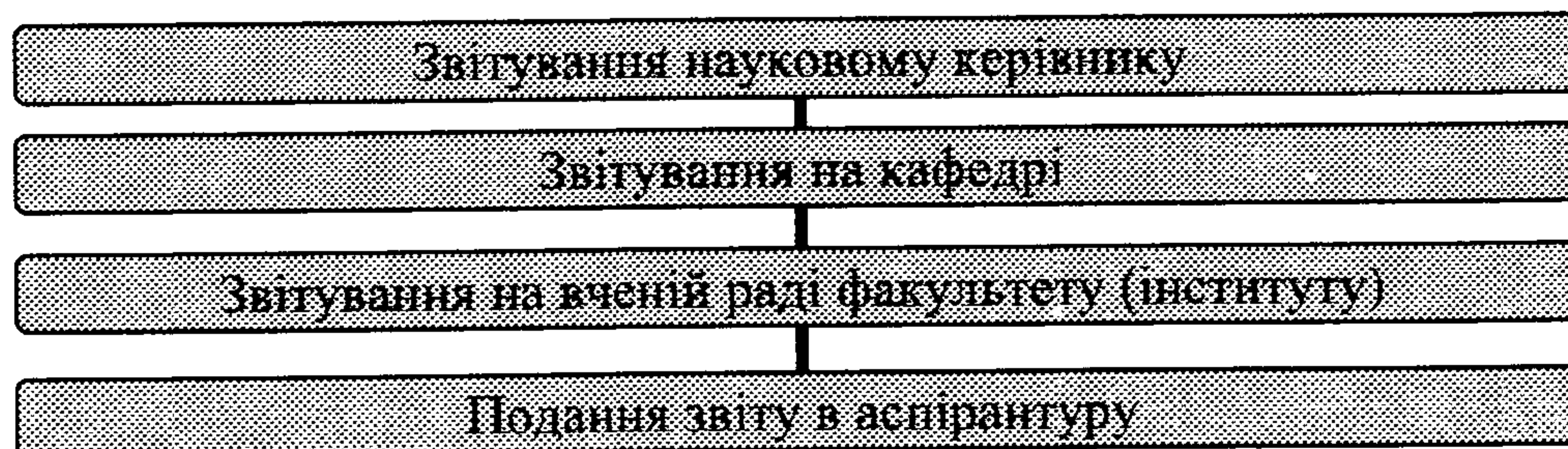

Рис. 1. Процедура звітування аспірантів

На останньому етапі цієї процедури в аспірантуру потрапляють такі документи: 1) звіт аспіранта; 2) список його наукових праць; 3) індивідуальний

навчальний план роботи з відмітками про виконання запланованих робіт та заповненим планом на наступний період; 4) витяги із протоколів засідання кафедри та вченої ради факультету (інституту). Функцію контролю за достовірністю наданої аспірантом у звіті інформації здійснює його науковий керівник, який повинен бути ознайомлений з матеріалами роботи свого дисертанта (включаючи розділи дисертації, статті, тези конференцій тощо).

На нашу думку, кожен аспірант в перший же день навчання, окрім індивідуального навчального плану роботи, повинен отримати ще і перспективний план на весь період перебування в аспірантурі, який би регламентував порядок виконання різних видів навантаження з розбивкою часових періодів за семестрами. Такий план може бути оформлений у вигляді пам'ятки аспіранту. Саме до цього документа повинен буде прив'язуватись його індивідуальний план роботи. Він дозволить аспірантам бачити чіткий та повний ланцюжок їхнього становлення як майбутніх науковців. Зокрема, на нашу думку, за кожен рік ними повинно бути підготовлено як мінімум один розділ дисертації, опубліковано 2 статті та 2 тези конференцій, здано 1 іспит та опрацьовано близько 100 літературних джерел (детальніше див. табл. 1). Така кількість публікацій пов'язана з тим, що дисертант, який дійсно займається своїм дослідженням, неодмінно отримає ряд результатів, які відповідно можуть бути оприлюднені у різних фахових виданнях. А великий перелік опрацьованої літератури пов'язаний з тим, що не кожна із цих позицій увійде пізніше у дисертацію, тому їх треба опрацьовувати з запасом.

Контроль відділу аспірантури за правдивістю поданого звіту аспірантами повинен полягати у наступному:

1) здача заліків та кандидатських іспитів буде зафіксована у залікових чи екзаменаційних відомостях;

2) проходження педагогічної практики підтверджуватиме довідка з деканату;

3) про написану частину дисертації свідчитиме підпис наукового керівника у звіті аспіранта;

4) список публікацій дисертанта затверджується вченим секретарем університету на підставі представлених окремих відбитків чи ксерокопій;

5) про опрацювання літературних джерел повинен свідчити їхній перелік, поданий як додаток до звіту аспіранта;

6) про захист дисертації свідчитиме розширений витяг із протоколу засідання кафедри (якщо це – попередній захист) чи довідка зі спеціалізованої вченої ради. Але, звичайно ж, певні позиції перспективного плану можуть бути виконані аспірантами повністю, а деякі – частково, тобто можливі різні варіанти виконання плану. Тому перед науковими керівниками, кафедрами та вченими радами постає завдання прийняття рішення щодо атестації аспірантів. Для його вирішення може слугувати модель, розроблена у вигляді дерева рішення. “Дерево рішення” – це графічний метод, який показує послідовність стратегічних рішень за кожного можливого блоку обставин [12, 408]. Дерево рішень щодо атестації аспіранта після першого або другого року навчання зобразимо на рис. 2.

На ньому рівень роботи над дисертацією оцінюється як високий, якщо написано 1 розділ, середній – 2 підрозділи, низький – 0–1 підрозділ; рівень роботи над публікаціями визначається як високий, якщо опубліковані 4 наукові праці (статті та тези конференцій), середній – 2–3, низький – 0–1; рівень опрацювання літературних джерел трактується як високий, якщо опрацьовано 76–100 позицій.

середній – 51–75, низький – 0–50. Крім того, береться до уваги рівень здачі заліків та кандидатських іспитів. Оскільки під час включення до дерева рішень ще й такого параметру, розмірність схеми зростає на порядок, тому відобразити його на рисунку не будемо.

Рівень роботи над дисертацією	Рівень роботи над публікаціями	Рівень опрацювання літературних джерел	Правила прийняття рішень щодо атестації аспіранта
високий	високий	високий	перевести
	середній	середній	перевести
	низький	низький	перевести
середній	високий	високий	перевести
	середній	середній	перевести
	низький	низький	перевести
низький	високий	високий	колегіальне рішення
	середній	середній	колегіальне рішення
	низький	низький	колегіальне рішення
високий	високий	високий	перевести
	середній	середній	перевести
	низький	низький	перевести
середній	високий	високий	колегіальне рішення
	середній	середній	колегіальне рішення
	низький	низький	колегіальне рішення
низький	високий	високий	колегіальне рішення
	середній	середній	колегіальне рішення
	низький	низький	колегіальне рішення
високий	високий	високий	відрахувати
	середній	середній	відрахувати
	низький	низький	відрахувати
середній	високий	високий	колегіальне рішення
	середній	середній	колегіальне рішення
	низький	низький	колегіальне рішення
низький	високий	високий	відрахувати
	середній	середній	відрахувати
	низький	низький	відрахувати

Рис. 2. Дерево рішень щодо атестації аспіранта

У підсумку, науковий керівник і кафедра (вчена рада факультету), на підставі оцінювання рівня роботи аспіранта за різними параметрами, може, керуючись цією моделлю, прийняти обґрунтоване рішення щодо його подальшого перебування в аспірантурі, а саме: 1) перевести аспіранта на наступний рік навчання; 2) відрахувати з аспірантури; 3) прийняти колегіальне рішення про його переведення чи відрахування з урахуванням причин невиконання перспективного плану роботи.

Таблиця 1

Перспективний план роботи аспіранта на період навчання в аспірантурі з відривом від виробництва

Вид роботи	Термін виконання					
	1-й рік навчання		2-й рік навчання		3-й рік навчання	
	1-й семестр	2-й семестр	1-й семестр	2-й семестр	1-й семестр	2-й семестр
Складання заліків та кандидатських іспитів						
Складання заліків	+					
Складання кандидатського іспиту з філософії		-				
Складання кандидатського іспиту з іноземної мови			-			
Складання додаткового кандидатського іспиту (за необхідності)				+		
Складання кандидатського іспиту зі спеціальності					+	
Опрацювання літературних джерел						
Опрацювання літературних джерел, одиниць	50	50	50	50	50	50
Викладення матеріалів дисертації у публікаціях						
Публікація статей у фахових наукових виданнях (затверджених ВАК України), одиниць	1	1	1	1	1	1
Публікація тез (доповідей, матеріалів тощо) конференцій (конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо), одиниць	1	1	1	1	1	1
Педагогічна практика						
Педагогічна практика	+	-	-			
Робота над дисертацією						
Написання першого розділу дисертації і представлення його науковому керівнику		-				
Написання другого розділу дисертації і представлення його науковому керівнику				+		
Написання третього розділу дисертації і представлення його науковому керівнику					+	
Захист дисертації						
Попередній захист дисертації на засіданні кафедри (міжкафедрального семінару, лабораторії, відділу)					+	
Захист дисертації на засіданні спеціалізованої вченої ради						+

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отриманий перспективний план роботи аспіранта, який навчається з відривом від виробництва, і модель прийняття рішення щодо його атестації науковим керівником та кафедрою є саме тими шляхами, які дозволять підвищити ефективність процесу управління діяльністю відділу аспірантури. Поряд із ними доцільно також розробляти перспективні (на чотири роки) плани роботи аспірантів, які навчаються без відриву від виробництва, а також перспективні (на п'ять років) плани роботи здобувачів, прикріплених до вищого навчального закладу з метою написання кандидатської дисертації. Крім того, для їхніх наукових керівників та кафедр бажано розробити відповідні моделі прийняття рішень щодо атестації цих дисертантів.

Література

1. Антохов А. А. Ринок освітніх послуг у світлі класичного та новітніх підходів до дослідження / А. А. Антохов // Регіон. економіка. – 2009. – № 1. – С. 251–259.
2. Бенедик Ю. Ю. Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні / Ю. Ю. Бенедик // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. : екон. науки. – 2009. – № 7. – С. 11–17.
3. Боголіб Т. М. Система і методи фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності ВНЗ / Т. М. Боголіб // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 50–62.
4. Босак О. В. Фактори конкурентоспроможності вищих навчальних закладів в системі формування економіки знань / О. В. Босак // Регіон. економіка. – 2008. – № 4. – С. 223–227.
5. Вацик Н. І. Контроль як необхідна складова управління госпрозрахунковою діяльністю вищого навчального закладу / Н. І. Вацик // Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : Тези доп., Луцьк, 6–7 жовт. 2006 р. – Луцьк: РВВ “Вежа”, 2006. – С. 94–96.
6. Волкова Н. В. Ефективність використання коштів ВНЗ / Н. В. Волкова // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 66–71.
7. Семів Л. К., Семів Р. А. Вплив вищої освіти на формування людського капіталу в умовах переходу до економіки знань / Л. К. Семів, Р. А. Семів // Регіон. економіка. – 2009. – № 1. – С. 15–26.
8. Яременко Л. М. Казначейське обслуговування навчальних закладів / Л. М. Яременко // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 19–23.
9. Мокіна Ю. В. Математичні моделі в системах управління ефективністю діяльності професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / Ю. В. Мокіна : КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – К., 2006. – 20 с.
10. Пашенко Г. В. Моделювання процесів кредитування освітніх послуг : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 / Г. В. Пашенко : Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2009. – 20 с.
11. Шамарін Ю. В. Моделювання системи управління господарчою діяльністю державного ВНЗ, що функціонує в трансформаційній економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / Ю. В. Шамарін : Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2001. – 18 с.

12. Хорин А. Н., Керимов В. Э. Стратегический анализ : учеб. пособ. / А. Н. Хорин, В. Э. Керимов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2009. – 480 с. – (Высшее экономическое образование).

WAYS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF PROCESS OF MANAGEMENT OF POST-GRADUATE COURSE ACTIVITY

O. Totska

Volyn National University named after Lesya Ukrainka

The perspective (on three years) plan of work of post-graduate student which studies with tearing away from a production is developed. A decision-making model is built in relation to his attestation by a scientific leader and department.

Keywords: post-graduate course, post-graduate student, perspective plan, model, tree of decisions.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ АСПИРАНТУРЫ

О. Тоцкая

Волынский национальный университет имени Леси Украинки

Разработано перспективный (на три года) план работы аспиранта, который учится с отрывом от производства. Построена модель принятия решения об его аттестации научным руководителем и кафедрой.

Ключевые слова: аспирантура, аспирант, перспективный план, модель, дерево решений.